

Zastúpenie maloletých vybranými subjektmi

Representation of Minors by Chosen Entities

Júlia Floreková
Sára Tarnociová

Abstract: *In the paper, the authors have decided to focus on a sensitive, yet important topic which affects almost every one of us. Since not all of us succeed in living in a harmonious family that thrives on love, understanding and, at the same time, creates suitable conditions for consistent and continuous care for health, nutrition, all-round development of its members, in a democratic and legal state they must and also exist institutes which necessarily and to the extent necessary meet these needs. In the context of the above-mentioned, the paper presents the institute of representation of a minor child, which is one of the immanent parts of the set of parental rights and obligations. As it is clear, the exercise of parental rights and parental responsibilities is entrusted in particular to the parents, mother and father of the minor child. In practice, however, there are more and more cases where parents are replaced by other, legally defined persons in the matter of representing a minor child, about whom, among other things, the presented paper deals.*

Key Words: Civil Law; Family Law; Legal Act; Legal Representation; Minors; Parents; Divorce; Substitute Care; Foster Care; Institutional Care; the Slovak Republic.

Abstrakt: *Autorky sa v príspevku rozhodli venovať veľmi citlivej, ale zároveň dôležitej problematike, ktorá sa dotýka takmer každého jedného z nás. Keďže nie každému z nás sa podarí žiť v harmonicky usporiadanej rodine, ktorá prekvitá láskou, porozumením, a zároveň sa v nej vytvárajú vhodné podmienky pre dôslednú a sústavnú starostlivosť o zdravie, výživu, všestranný rozvoj jej členov, v demokratickom a právnom štáte musia existovať, a aj existujú inštitúty, ktoré tieto potreby nevyhnutne a v potrebnej miere zabezpečujú. V kontexte uvedeného príspevok predostiera inštitút zastupovania maloletého dieťaťa, ktorý predstavuje jednu z imanentných súčastí súboru rodičovských práv a povinností. Tak, ako je zrejmé, výkon rodičovských práv a rodičovských povinností je zverený najmä samotným rodičom, matke a otcovi maloletého dieťaťa. V praxi však čoraz častejšie nastávajú prípady, kedy rodičov vo veci zastupovania maloletého dieťaťa*

nahrádzajú iné, zákonom vymedzené osoby, o ktorých, okrem iného, pojednáva predkladaný príspevok.

Kľúčové slová: *Občianske právo; rodinné právo; právny úkon; zákonné zastúpenie; maloleté deti; rodičia; rozvod; náhradná starostlivosť; pestúnska starostlivosť; ústavná starostlivosť; Slovenská republika.*

Úvod

Takmer všetky psychologické výskumy potvrdzujú, že rodina ako sociálna skupina, a zároveň základný prvok ľudskej spoločnosti je vzácnym miestom, v ktorom sa dieťa učí úcte, rešpektu, porozumeniu, základným hodnotám a získava lásku.

Rodinu môžeme tiež vykladať ako určitý mikrosvet, v ktorom si každý z jej členov osvojuje základné návyky, schopnosti, stratégie, ktoré sú nevyhnutné a rozhodujúce pre jeho orientáciu v spoločnosti.

Rodinu tvoria rodičia a vo väčšine prípadov aj deti. Rodičom je žena, ktorá dieťa porodila, a muž, ktorému svedčí domnienka otcovstva. Byť rodičom je pritom jedným z najkrajších a najvzácnejších pocitov, pričom tým, že rodičia privedú na svet dieťa, berú na seba obrovskú zodpovednosť súvisiacu nielen so starostlivosťou, ale aj s výchovou svojho dieťaťa.¹

Z kontextu uvedeného môžeme vyvodiť, že matka a otec – rodičia maloletého dieťaťa – majú vo svojej výlučnej kompetencii súbor rodičovských práv a rodičovských povinností, ktoré im, okrem iného, vymedzuje aj zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o rodine“) a medzi ktoré neodmysliteľne spadá dôsledná a sústavná starostlivosť o zdravie, výživu, výchovu a všestranný rozvoj maloletého dieťaťa, správa majetku maloletého dieťaťa a zastupovanie maloletého dieťaťa.²

Ako sme už naznačili, jednou z imanentných súčastí súboru rodičovských práv a povinností je tiež *zastupovanie maloletého dieťaťa*, a preto

¹ Bližšie pozri BÁNOS, R. a M. KOŠŮTOVÁ. *Zákon o rodine: Veľký komentár*. 2. aktualiz. vyd. Žilina: Eurokódex, 2020, s. 115. ISBN 978-80-8155-092-8.

² Bližšie pozri MURÁNSKA, J., D. GANDŽALOVÁ a J. TAKÁČ. *Základy rodinného práva: Rodičia a deti – výživné*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2019, s. 47. ISBN 978-80-557-1622-0.

sme sa rozhodli predmetnej problematike venovať v nasledujúcej časti predloženého príspevku.

1 Rodičia maloletého dieťaťa ako zákonní zástupcovia

Na úvod podotýkame, že inštitút zastupovania maloletého dieťaťa bol vyvinutý najmä preto, aby ním boli chránené záujmy maloletého dieťaťa, a to ako pred ním samotným, tak aj pred konaním tretích osôb. Keďže maloleté dieťa nadobúda spôsobilosť na právne úkony nadobudnutím plnoletosti,³ alebo tiež dňom uzatvorenia manželstva po dovŕšení šestnásteho roku života⁴ a až dospievaním sa stáva samostatným a schopným spravovať svoje veci, do času, kým nie je maloleté dieťa plnoleté, je nevyhnutné, aby mu bola zabezpečená vo všetkých oblastiach potrebná pomoc.⁵

Platí, že pokiaľ maloleté dieťa nedosiahne plnoletosť, podľa predchádzajúceho odseku môže urobiť len taký právny úkon, respektíve právne úkony, ktoré sú primerané jeho veku, *vôľovej* (určovacia zložka) a *rozumovej* (intelektuálna, rozpoznávacía, predvídacia zložka) *vypelosti*. Vo svojej podstate právna úprava nadobudnutia spôsobilosti na právne úkony prejavuje ochranu samotného maloletého dieťaťa, keďže u neho vo významnej miere absentuje rozumová a vôľová vypelosť.⁶

Do času, pokým maloleté dieťa dosiahne plnoletosť, koná za neho jeho zákonný zástupca. Kto je zákonným zástupcom maloletého, komplexne upravuje Zákon o rodine, ktorý taktiež ustanovuje aj obsah zákonného zastúpenia maloletého dieťaťa a vymedzuje výnimky zo všeobecného pravidla, že každý právny úkon maloletého dieťaťa je potrebné kvalifikovať podľa ustanovenia § 9 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Občiansky zákonník“).⁷ Je tiež žiaduce podotknúť, že v rozoberanom kontexte platí pravidlo subsidiarity, a preto v rodinnoprávnych vzťahoch má vždy prednosť právna úprava

³ Bližšie pozri tiež ustanovenie § 8 ods. 1 Občianskeho zákonníka.

⁴ Bližšie pozri ustanovenie § 8 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

⁵ Bližšie pozri JURČOVÁ, M., B. PAVELKOVÁ, Z. NEVOLNÁ, A. OLŠOVSKÁ a R. SMYČKOVÁ. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 93. ISBN 978-80-7400-420-9.

⁶ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 166-167. ISBN 978-80-89603-72-5.

⁷ Podľa ustanovenia § 9 Občianskeho zákonníka, „Maloletí majú spôsobilosť len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vypelosti zodpovedajúcej ich veku.“ Pokiaľ fyzická osoba nie je spôsobilá na právne úkony, koná za ňu jej zákonný zástupca podľa ustanovenia § 26 Občianskeho zákonníka.

Zákona o rodine, ak sa líši od právnej úpravy obsiahnutej v Občianskom zákonníku.

Je nevyhnutné si uvedomiť, že zastupovanie maloletého dieťaťa sa nevyžaduje pri všetkých právnych úkonoch, nakoľko niektoré právne úkony svojou povahou vylučujú, aby ich za maloleté dieťa urobila tretia (iná) osoba. Na takéto úkony je preto buď spôsobilý sám maloletý, pretože mu to priznáva priamo zákon, alebo takúto spôsobilosť nemá ani zákonný zástupca maloletého dieťaťa, a ani maloleté dieťa, a preto taký právny úkon neprichádza absolútne do úvahy.⁸

So zreteľom na uvedené je dôležité členiť právne úkony maloletého dieťaťa v rodinnoprávných vzťahoch do troch základných skupín, a to na:

ad 1) právne úkony, ktoré patria výlučne maloletému a nemôže ich za maloletého vykonať niekto iný, teda ani jeho zákonný zástupca. Sem zaradujeme najmä právne úkony, ku ktorým patrí realizácia osobných ľudských práv a základných slobôd;⁹

ad 2) právne úkony, ktoré maloleté dieťa nemôže urobiť vôbec, a preto ich za maloleté dieťa nemôže urobiť ani jeho zákonný zástupca. Typickým príkladom právneho úkonu, ktorý patrí do tejto skupiny, je vyhotovenie závetu.¹⁰ Do uvedenej skupiny začleňujeme tiež nemožnosť zo strany maloletého dieťaťa byť osvojiteľom, pestúnom alebo osobou, ktorej bolo dieťa zverené do náhradnej starostlivosti. Pre všetky spomínané inštitúty je kladená podmienka plnej spôsobilosti na právne úkony a jej absenciu nemôže zhojiť zákonné zastúpenie maloletého dieťaťa;

ad 3) právne úkony, ktoré za maloleté dieťa môže vykonať jeho zákonný zástupca. Do tejto skupiny patrí realizácia väčšiny oprávnení vyplýva-

⁸ Bližšie pozri JURČOVÁ, M., B. PAVELKOVÁ, Z. NEVOLNÁ, A. OLŠOVSKÁ a R. SMYČKOVÁ. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 92-93. ISBN 978-80-7400-420-9.

⁹ Iba maloletý rodič môže uznať pred súdom svoje otcovstvo podľa ustanovenia § 91 ods. 3 Zákona o rodine, zastúpenie zákonným zástupcom maloletého je vylúčené. Rovnako aj pri uzatváraní manželstva a udeľovaní súhlasu s osvojením dieťaťa maloletého rodiča je podľa ustanovenia § 101 ods. 1 Zákona o rodine explicitne vylúčené, aby maloletého rodiča zastupoval jeho zákonný zástupca. Okrem toho, aj určenie mena dieťaťa je výslovným právom rodiča, a to bez ohľadu na skutočnosť, či je dieťa plnoleté alebo maloleté.

¹⁰ Podľa ustanovenia § 476d ods. 2 Občianskeho zákonníka platí, že vyhotoviť závet môže osoba, respektíve maloleté dieťa až dovŕšením pätnásteho roku života, avšak len vo forme notárskej zápisnice. Z uvedeného teda vyplýva, že závet nemôže uzatvoriť platne maloletý do času, kým nedovŕší pätnásť rokov, z čoho je potrebné vyvodit', že je vylúčené, aby za maloletého pri zriaďovaní závetu konal jeho zákonný zástupca.

júcich z rodinnoprávných vzťahov; ako príklad uvádzame, že zákonný zástupca je oprávnený podať návrh na určenie výživného, návrh na zníženie alebo zvýšenie vyživovacej povinnosti, uzatvárať dohodu o výživnom (ktorú schvaľuje súd), podávať návrh na výkon rozhodnutia, uzatvárať zmluvy, prijímať plnenia, a iné.¹¹

Zákonnými zástupcami, ako sme už v úvode predznačili, sú v prvom rade rodičia maloletého dieťaťa,¹² respektíve jeden z nich,¹³ pričom právo zastupovať vlastné maloleté dieťa je imanentnou súčasťou súboru rodičovských práv a povinností.

Postavenie rodičov ako zákonných zástupcov maloletého dieťaťa prináša určité špecifiká oproti všeobecnej právnej úprave inštitútu zastúpenia. Výkon práva zastupovať maloleté dieťa preto nepochybne patrí dvom rovnocenným a rovnoprávnym subjektom (rodičom maloletého dieťaťa), ktorí sú oprávnení vykonávať za maloleté dieťa právne úkony a rozhodovať o ňom. Dôležité je podotknúť, že rodičia maloletého dieťaťa nekonajú na základe plnej moci, ale na základe zákona, a preto im plnomocenstvo na zastupovanie maloletého dieťaťa nie je potrebné osobiťne udeľovať.

V bežných záležitostiach stačí, ak za maloleté dieťa koná jeden z rodičov. V praxi je preto právne bezvýznamné, ktorý z rodičov urobil právny úkon, pokiaľ sa na tomto úkone obaja dohodli, prípadne, ak rozhodnutie jedného rodiča schválil aj druhý rodič maloletého dieťaťa.¹⁴

Rodičia sú oprávnení rozhodovať o všetkých podstatných otázkach (bežných a podstatných právnych úkonoch) spoločne, pokiaľ sa tieto týkajú ich maloletého dieťaťa.¹⁵ Hovoríme o troch základných zložkách rodičovskej moci, a to o práve maloleté dieťa zastupovať, práve ho vychovávať a práve spravovať jeho majetok. Dodávame tiež, že všetky uvedené práva sú zároveň aj povinnosťami rodičov, pričom zákon predpokladá, že

¹¹ Bližšie pozri JURČOVÁ, M., B. PAVELKOVÁ, Z. NEVOLNÁ, A. OLŠOVSKÁ a R. SMYČKOVÁ. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 95. ISBN 978-80-7400-420-9.

¹² Bližšie pozri § 31 Zákona o rodine.

¹³ Bližšie pozri § 28 ods. 3 Zákona o rodine.

¹⁴ Platí tiež, že ktorýkoľvek z rodičov môže zastupovať maloleté dieťa, pokiaľ je spôsobilý na právne úkony v plnom rozsahu a nebol pozbavený výkonu rodičovských práv.

¹⁵ Dodávame, že výkon rodičovských práv a povinností, pokiaľ sa netýkajú majetkových záležitostí, nepodlieha žiadnej kontrole.

rodičia predmetné rodičovské práva a povinnosti uskutočňujú so všetkou starostlivosťou, a hlavne dobrovoľne.¹⁶

Je tiež zákonom dané, že žiadny z rodičov maloletého dieťaťa nemá právo rozhodovať o podstatných otázkach a uzurpovať si právo rozhodovať výlučne pre seba, z čoho vyplýva, že rodič maloletého dieťaťa je oprávnený rozhodovať o záležitostiach dieťaťa vždy, ak mu patrí výkon rodičovských práv a povinností, a to bez ohľadu na skutočnosť, či bolo alebo nebolo dieťa zverené do osobnej starostlivosti druhého rodiča.¹⁷ Uvedené podporujeme aj vybranou judikatúrou – Uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. 5. 2011, sp. zn. 6 Cdo 61/2011, v ktorom sa uvádza: „Rodičovské práva a povinnosti, a teda aj právo zastupovať svoje maloleté dieťa majú obaja rodičia. Rodičovské práva a povinnosti vykonáva, a teda aj zastupuje maloleté dieťa len jeden z rodičov v prípadoch predpokladaných § 28 ods. 3 Zákona o rodine. Od zásahov do rodičovských práv a povinností jedného z rodičov podľa § 38 Zákona o rodine, spočívajúcich v ich pozastavení, obmedzení alebo pozbavení, treba dôsledne odlišovať úpravu rodičovských práv a povinností podľa § 24, § 25, § 36 ods. 1 Zákona o rodine, spočívajúcu najmä vo zverení maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti jedného z rodičov. Rodičovské práva a povinnosti podľa § 28 ods. 1 Zákona o rodine, teda aj právo a povinnosť zastupovať svoje maloleté dieťa zostávajú obidvom rodičom zachované aj po roz-

¹⁶ Ak by si rodičia svoje rodičovské práva a povinnosti neplnili riadne tak, ako im to ukladá zákon, je možné postupovať podľa ustanovenia § 38 Zákona o rodine, ktorý ustanovuje, za akých podmienok môže byť výkon rodičovských práv a povinností obmedzený, pozbavený alebo pozastavený. Okrem iného, v záujme maloletého dieťaťa je tiež možné uložiť výchovné opatrenia podľa ustanovenia § 37 Zákona o rodine, ustanoviť majetkového opatrovníka podľa ustanovenia § 33 a nasl. Zákona o rodine, zveriť dieťa do náhradnej starostlivosti podľa ustanovenia § 44 a nasl. Zákona o rodine, a podobne.

¹⁷ Rozhodnutie o zverení maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti jedného z rodičov predznačuje len to, že je súdom právoplatne určený jeden z rodičov, ktorý vo väčšej miere zabezpečuje osobnú starostlivosť o dieťa, a teda zabezpečuje každodenné potreby dieťaťa a zodpovedá za ich uspokojenie, a taktiež hospodári s výživným, ktoré je povinný uhrádzať druhý rodič (pozri ustanovenie § 24 ods. 1 Zákona o rodine). Zároveň je dané, že v bežných veciach (záležitosti, ktoré slúžia na uspokojenie každodenných potrieb maloletého dieťaťa) môže každý z rodičov rozhodovať samostatne, teda v prevažnej miere rozhoduje o tom rodič, u ktorého sa dieťa práve nachádza. Pokiaľ by sa jednalo o podstatné záležitosti maloletého dieťaťa (napríklad určenie miesta školského, prípadne predškolského zariadenia, určenie štátneho občianstva maloletého dieťaťa, správu majetku maloletého dieťaťa), v takýchto prípadoch sa vyžaduje výhradne konsenzus oboch rodičov. V prípade, ak by jeden z rodičov rozhodol o podstatných veciach maloletého bez súhlasu druhého rodiča, boli by dané podmienky na postup podľa ustanovenia § 35 Zákona o rodine.

hodnutí súdu o úprave výkonu rodičovských práv a povinností. Rodičovské práva a povinnosti podľa § 28 ods. 1 Zákona o rodine zostávajú rodičovi zachované i vtedy, ak mu súd predbežným opatrením nariadi, aby odovzdal dieťa do starostlivosti druhého z rodičov alebo do starostlivosti toho, koho označil súd, a aby platil výživné na dieťa v nevyhnutnej miere.“¹⁸

Považujeme za dôležité taktiež uviesť, že zákon v taxatívne vymedzených prípadoch ustanovuje, kedy dochádza k prelomeniu zásady, že výkon rodičovských práv a povinností patrí obom rodičom maloletého dieťaťa.¹⁹ Zákon totiž predpokladá, že pokiaľ druhý rodič nie je známy alebo nežije, alebo nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu, prípadne bol pozbavený výkonu rodičovských práv a povinností, alebo mu bol výkon rodičovských práv a povinností pozastavený alebo obmedzený, je výkon rodičovských práv a povinností zverený druhému rodičovi, a to bez osobitného rozhodnutia súdu; napríklad nie je potrebné, aby súd rozhodol po smrti jedného z rodičov o úprave výkonu rodičovských práv a povinností, najmä však o zverení dieťaťa do osobnej starostlivosti druhého rodiča.²⁰ V týchto prípadoch, ale všeobecne pri každom zastupovaní maloletého dieťaťa je explicitne právne zakotvené, že rodič, respektíve rodičia maloletého dieťaťa sú povinní konať v súlade a zhode so záujmom maloletého dieťaťa a dbať na jeho názor, ktorý sú povinní vypočúť a rešpektovať v miere zodpovedajúcej veku a rozumovej vyspelosti maloletého dieťaťa.²¹

2 Zastúpenie maloletých vybranými subjektmi odlišnými od osoby rodiča

Je nepochybné, že, laicky povedané, deti či v odborných kruhoch nazývané maloleté osoby sú od narodenia závislé na svojich rodičoch. Závislosť detí na svojich rodičoch je založená už od ich biologického narodenia, najmä ohľadom odkázanosti po fyzickej stránke, avšak neskôr maloleté osoby potrebujú svojich rodičov aj pri iných úkonoch, ako sú úkony sme-

¹⁸ Bližšie pozri *Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. 5. 2011, sp. zn. 6 Cdo 61/2011*.

¹⁹ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019, s. 169. ISBN 978-80-89603-72-5.

²⁰ Bližšie pozri ustanovenie § 28, § 38 a § 39 Zákona o rodine.

²¹ Podľa ustanovenia § 43 ods. 1 Zákona o rodine, „Maloleté dieťa má právo vyjadriť samostatne a slobodne svoj názor vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V konaniach, v ktorých sa rozhoduje o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má maloleté dieťa právo byť vypočuté. Názoru maloletého dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti.“

rujúce k naplneniu základných či rozšírených ľudských potrieb, a to či už pri bežnej kúpe potravín v obchode, zastupovaní maloletého v školskom zariadení prostredníctvom účasti na rodičovských združeniach alebo iných, ďalších, nemenej dôležitých činnostiach, ktoré súvisia s výkonom rodičovských práv a povinností. Je možné skonštatovať, že ide o úkony, ktoré sú bežné a nie sú ničím výnimočné pri každodennom živote nás všetkých. Avšak, čo je bežné pre ostatných, nemusí byť samozrejmé pre druhých.

Aj s poukázaním na profesijné zameranie autoriek a praktické skúsenosti v oblasti rodinného práva, s osobitným zreteľom kladeným na zastupovanie maloletého, pre prípad, že sa maloletý ocitne bez biologického rodiča, sme sa v nasledujúcej časti nášho príspevku rozhodli venovať práve zastúpeniu maloletých osôb prostredníctvom iných osôb ako rodičov. Hoci v zmysle súčasnej platnej legislatívy existuje viacero možností zastúpenia maloletých, budeme sa venovať práve pestúnskej starostlivosti a ústavnej starostlivosti.

2.1 Náhradná starostlivosť

Hmotnoprávna podmienka, ktorej vznik a existenciu Zákon o rodine nielenže predpokladá, ale aj „prikazuje“ na zverenie maloletého dieťaťa do náhradnej starostlivosti, je definovaná ako situácia, kedy rodičia nedokážu zabezpečiť, respektíve (z rôznych dôvodov) nezabezpečujú starostlivosť o svoje maloleté deti a ide o taký stav, ktorý zakladá potrebu odňatia dieťaťa od biologických rodičov, nakoľko by v prípade ponechania maloletého s biologickými rodičmi v takomto prípade znamenalo nekonanie v najlepšom záujme maloletého dieťaťa (t.j. nedodržiavanie jednej z najvýznamnejších zásad uplatňujúcich sa v medziach rodinného práva v časti starostlivosti o maloletých).

Pokiaľ hovoríme o prvej hmotnoprávnej podmienke, ktorou je neschopnosť biologických rodičov starať sa o maloleté dieťa, tak táto môže byť realizovaná jednak formou zavineného konania, respektíve nekonaania, teda takého správania sa rodiča voči svojmu maloletému dieťaťu, ktoré zámerne a vedome nesmeruje k starostlivosti o jeho maloleté dieťa. Druhým prípadom faktickej neschopnosti zabezpečenia starostlivosti o maloletého je prípad, kedy o maloletého síce nie je postarané, ale rodičia tento stav nevyvolávajú zámerne, a možno tak hovoriť o nezavinenej neschopnosti starať sa o maloletého.²²

²² Bližšie pozri ustanovenie § 48 ods. 1 Zákona o rodine.

Považujeme za potrebné uviesť, že starostlivosť o maloleté dieťa si vykladá neodborná verejnosť mnohokrát nesprávne, pričom väčšina z nás si predstaví pod pojmom *starostlivosť o maloletého* len starostlivosť, ktorá spočíva v zaopatrení biologických potrieb dieťaťa. Je žiaduce si uvedomiť, že starostlivosť o maloletého v sebe subsumuje niekoľko ďalších podmnožín, akými sú zabezpečenie starostlivosti o maloletého po emočnej stránke, zabezpečenie zdravého psychického vývoja, vyrastanie dieťaťa vo fungujúcej a milujúcej rodine, v ktorej nájde podporu a bezpečné útočisko. Mnoho rodičov sa mylne domnieva, že šťastie dieťaťa je založené práve na tom, že je odeté v lukratívnych značkách, cestuje niekoľkokrát do roka na exotické dovolenky, má tie najdrahšie hračky a je stále dobre najedené. V praxi sa častokrát stretávame so situáciami, kedy sú uvedené podmienky splnené ukážkovo, avšak, na druhej strane, dieťa nerozpráva, zajakáva sa, pomočuje sa a podobne. Jednoducho povedané, ide o prípady, kedy rodičia ukážkovo zabezpečujú dieťa po materiálnej stránke, ale po psychickej stránke dieťa trpí (či už nedostatkom pozornosti rodičov, psychickým týraním, nedostatkom lásky alebo nestabilitou rodinného prostredia). Na uvedené prípady sme poukázali zámerne, nakoľko, súdiac z osobných skúseností, si väčšina ľudí predstaví pod pojmom dieťaťa bez starostlivosti dieťa ufúľané, hladné a bez základných návykov slušnosti, no rozhodne s tým nemožno súhlasiť.

S poukázaním na uvádzané skutočnosti sa žiada skonštatovať, že na to, aby sme mohli v zmysle objektívnych skutočností hovoriť o splnení hmotnoprávnej podmienky spočívajúcej v nezabezpečovaní starostlivosti rodičov o maloleté dieťa, musí ísť o takú mieru absencie starostlivosti, že sú ňou splnené predpoklady na odňatie maloletého od biologických rodičov.

2.1.1 Predpoklady pre odňatie maloletého zo starostlivosti biologických rodičov

Je potrebné skonštatovať, že starostlivosť rodičov o svoje maloleté deti nie je len akousi povinnosťou, ale, na druhej strane, aj ústavne zaručeným a garantovaným právom.²³ S poukázaním na uvedené je v prípade prístupu k odňatiu maloletého zo starostlivosti biologických rodičov nutné pristupovať mimoriadne citlivo a za splnenia určitých atribútov, ktoré zakladajú domnienku, že biologickí rodičia nie sú schopní starať sa

²³ Bližšie pozri článok 41 Ústavného zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

o svoje maloleté dieťa.²⁴ Aj keď zákon neponúka taxatívny výpočet týchto atribútov, zastávame názor, že ich je možné analogicky vyvodiť najmä zo zásad, ktoré musia byť splnené na to, aby sa mohlo pristúpiť k náhradnej starostlivosti (bez ohľadu na jej formu).

Charakteristickým znakom náhradnej starostlivosti je v prvom rade *nevyhnutnosť*. Nevyhnutnosť je jedným zo základných znakov náhradnej starostlivosti. Tento princíp sa do praxe premieta tým, že dieťa má byť oddelené od svojich biologických rodičov len v prípade, ak je to skutočne nevyhnutné. V uvedenom prípade možno hovoriť o príkladoch, kedy rodičia osobnú starostlivosť o maloleté dieťa nezabezpečujú, respektíve nemôžu zabezpečovať. Je potrebné si uvedomiť, že ide o razantný zásah do rodinného života, a pokiaľ má byť legitímny, tak musí byť odôvodnený práve jeho reálnou a preukázateľnou nevyhnutnosťou.

Autori významných rodinných publikácií sa zhodujú na názore, ku ktorému sa prikláňame aj my, že štát a príslušné štátne orgány majú povinnosť udržiavania a podporovania akéhosi pozitívneho zväzku v rodine. V zmysle uvedeného je možné doplniť, že pokiaľ nie je starostlivosť o maloleté dieťa zo strany biologických rodičov nedostatočná až v takej miere, že by bol vážne ohrozený záujem dieťaťa, jeho psychický vývin a fyzický vývoj, tak štát má pristúpiť najskôr k použitiu všetkých dostupných zmierlivých prostriedkov, ktorými sa nedostatky starostlivosti odstráni, a až v nevyhnutnej miere má štát pristúpiť k odňatiu maloletého zo starostlivosti biologických rodičov.

Druhým, nemenej dôležitým atribútom, ktorého splnenie považujeme za nevyhnutné, je *dočasnosť*. „Štát má pozitívnu povinnosť, ktorá ho nielenže obmedzuje v kladení prekážok pre obnovenie spoločného života detí s rodičmi, ale núti ho vykonávať aktívne kroky vedúce k tomuto cieľu.“²⁵ Súd je v uvedenom prípade povinný prijať akékoľvek opatrenia, ktorými je možné dosiahnuť uľahčenie obnovy rodiny hneď, ako to bude možné, pretože možnosť spoločného života znamená pre rodiča a jeho dieťa základný element rodinného života a prirodzený rodinný vzťah nie je ukončený tým, že je dieťa dané do verejnej starostlivosti.²⁶

²⁴ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18.10. 2006, sp. zn. PL. ÚS 14/05-48*.

²⁵ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 246. ISBN 978-80-7400-359-2.

²⁶ Bližšie pozri *Case of Rieme v. Sweden* [1992-04-22]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1992, Application No. 12366/86.

V poradí tretím atribútom, ktorý sme sa rozhodli vymedziť, je *vylúčnosť*. Tento atribút zakladá podmienku, že jedine súd je oprávnený odňať maloleté dieťa zo starostlivosti svojich biologických rodičov. Predmetný atribút, podľa nášho názoru, veľmi správne reflektuje na eliminovanie možných prípadov, kedy by boli maloletí odnímaní zo starostlivosti biologických rodičov neoprávnenými orgánmi, bez predchádzajúceho náležitého objasnenia zásady nevyhnutnosti. Uvedený atribút tak zakladá skutočnosť, že jediný, kto môže odňať maloleté dieťa od rodičov, je súd.

Systémová priorita sa odvíja od samotného zákonného znenia ustanovenia § 44 ods. 3 Zákona o rodine, v ktorom je na prvom mieste v sekcii náhradnej starostlivosti uvedená práve osobná náhradná starostlivosť, ktorá predstavuje najmenej „drastickú“ formu náhradnej starostlivosti, kedy je dieťa zverené do starostlivosti fyzickej osoby, ktorá je spravidla jeho rodinným príslušníkom či osobou, s ktorou má maloletý vybudovaný blízky citový vzťah a puto.

Na druhom mieste je upravená *pestúnska starostlivosť*, kde dieťa vyrastá v rodine, avšak bez biologického puta k pestúnom.

Na poslednom mieste je upravená *starostlivosť*, ktorú v porovnaní s predchádzajúcimi dvoma zaradujeme, naopak, do tzv. kolektívnej náhradnej starostlivosti, kedy je dieťa umiestnené do ústavnej starostlivosti. Uvedená forma starostlivosti je, pochopiteľne, na poslednom mieste, nakoľko predstavuje najväčší zásah do života maloletého, kedy je dieťa neprirodzene vytrhnuté zo zaužívaného spôsobu života.

Posledný a, podľa nášho názoru, najdôležitejší atribút je *neochota biologických rodičov, respektíve neschopnosť zabezpečiť starostlivosť o svoje dieťa*. S poukázaním na už uvádzané môže zanedbávanie starostlivosti rodičov o maloleté deti spočívať v subjektívnych alebo objektívnych skutočnostiach. „*Môže ísť napríklad o prípad, keď rodičia starostlivosť o dieťa zanedbávajú. Zanedbávanie sa vyznačuje nedostatkom starostlivosti, spôsobujúcim závažné ohrozenie vývoja dieťaťa alebo nebezpečenstvo pre dieťa. Telesné zanedbávanie spočíva v zlyhaní pri zabezpečení telesných potrieb dieťaťa (t.j. výživy, ošatenia, ubytovania, zdravotnej starostlivosti a ochrany pred ohrozením). Citové zanedbávanie sa vyznačuje zlyhaním v zabezpečení citových potrieb dieťaťa v oblasti lásky a zmyslu príslušnosti. Ďalej rozoznávame zanedbávanie vzdelania, ktoré sa vyznačuje zlyhaním v zabezpečení plných možností vzdelávania dieťaťa (t.j. vytrvalá absencia dieťaťa v škole, detská práca v domácom prostredí či mimo domu).* Krajným prípadom zanedbávania je izolácia dieťaťa od ľudskej spo-

ločnosti. Ďalším druhom je zanedbávanie v oblasti zdravotnej starostlivosti v prípadoch, keď dieťa potrebuje túto starostlivosť, či v prípadoch, keď sa zabúda na preventívnu zdravotnú starostlivosť, a tiež ak ide o nedostatočný dohľad primeraný veku dieťaťa, prejavujúci sa zvýšeným počtom úrazov dieťaťa, ktorým bolo možné predísť alebo im zabrániť.“²⁷

2.2 Pestúnska starostlivosť

Pestúnska starostlivosť²⁸ ako „zlatá stredná cesta“ náhradnej starostlivosti má svoje pevné postavenie medzi zvyšnými dvoma formami náhradnej starostlivosti, ktorými sú náhradná osobná starostlivosť a ústavná starostlivosť. Podľa nášho názoru ide o inštitút, ktorý zaujíma svoje nezastupiteľné miesto v medziach rodinného práva a ktorý maloletému ponúka prijateľnú, v podstate prirodzenú formu starostlivosti, ktorá je vykonávaná osobami odlišnými od biologických rodičov.

K nariadeniu pestúnskej starostlivosti pristúpi súd v prípade, ak sa dieťa ocitne bez starostlivosti zo strany biologických rodičov (v zmysle subjektívnych alebo objektívnych skutočností) a dieťa nemožno zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti. Spravidla môže ísť o prípady, kedy rodičia maloletého dieťaťa zahynú pri dopravnej nehode a maloletý nemá žiadneho iného rodinného príslušníka. Samozrejme, prax a život nám ponúkajú niekoľko rôznorodých situácií, kedy súd môže pristúpiť k zvereniu maloletého do pestúnskej starostlivosti. Zaujímavosťou je, že súd pri rozhodovaní o zverení maloletého dieťaťa do pestúnskej starostlivosti skúma len dve podmienky, a to záujem dieťaťa a skutočnosť, že sa biologickí rodičia nemôžu, respektíve nechcú starať o svoje dieťa. V porovnaní napríklad so zverením maloletého dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti ide o benevolentnejší proces. Domnievame sa, že benevolentnosť procesu zverenia maloletého do pestúnskej starostlivosti je daná najmä tým, že maloleté dieťa je v takomto prípade zverené do rúk profesionálov – pestúnov, a preto sa dôvodne predpokladá, že nie je potrebné až v takej značnej miere preverovať ich schopnosti či spôsobilosti.

²⁷ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 254. ISBN 978-80-7400-359-2.

²⁸ Bližšie pozri *Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky zo dňa 23. 2. 1975, sp. zn. Čpif 117/75; R 29/1975*, v ktorom sa uvádza: „Ak rozhoduje súd o zverení maloletého dieťaťa do pestúnskej starostlivosti, sú účastníkmi konania dieťa, jeho rodičia, pestún, manžel pestúna (ak manželka žijú v spoločnej domácnosti), a prípadne občan, ktorému bolo dieťa zverené do výchovy podľa ustanovenia § 45 Zákona o rodine.“

2.2.1 Osoba pestúna

Považujeme za nevyhnutné venovať sa aj osobe pestúna, respektíve profesionálneho rodiča, nakoľko práve existencia takejto osoby zakladá možnosť existencie inštitútu pestúnstva vôbec. Už zo zákonnej dikcie ustanovenia § 48 ods. 1 Zákona o rodine vyplýva, že pestúnstvo je inštitút, ktorý je založený na dobrovoľnosti. Nikoho nemožno v žiadnom prípade nútiť, aby sa staral prakticky o cudzie dieťa.

Osoba, ktorej má byť zverený maloletý do pestúnskej starostlivosti, musí byť evidovaná v zozname záujemcov o poskytovanie pestúnskej starostlivosti, ktorý vedie príslušný orgán sociálnoprávnej ochrany detí. Ďalšia povinnosť, ktorú musí záujemca o poskytovanie pestúnskej starostlivosti spĺňať, je jeho pravidelné preškoľovanie formou odbornej prípravy na tzv. profesionálne rodičovstvo, a to každé dva roky, pričom o takejto osobe sa vedie podrobný osobný spis.

Je žiaduce tiež uviesť, že celý proces, ktorý v konečnom dôsledku vedie k zápisu záujemcu do zoznamu pestúnov, je veľmi zdĺhavý a pomerne náročný, preto zastávame názor, že osoba, ktorá je zapísaná v takomto zozname, je skutočne pevne presvedčená o tom, že má úprimný záujem poskytovať starostlivosť v rámci pestúnstva.

Okrem už uvedených podmienok, ktoré musí záujemca o poskytovanie pestúnskej starostlivosti spĺňať, zákon predpokladá splnenie aj nasledovných podmienok:²⁹

1. musí ísť výlučne len o fyzickú osobu s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky;
2. osoba musí mať spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu;
3. osoba musí spĺňať predpoklady morálne, vzorové, čestné (malo by ísť o osobu, ktorá dokáže byť pre dieťa vzorom);
4. osoba musí byť zapísaná v zozname záujemcov o pestúnsku starostlivosť v zmysle zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Čo sa týka prvej podmienky vzťahujúcej sa na trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, tak danou podmienkou zákon smeruje k naplneniu predpokladu čo najmenšieho zásahu do obvyklého spôsobu života malo-

²⁹ Bližšie pozri ILLÁŠOVÁ, M. *Zákon o rodine s dôvodovou správou, komentárom a judikatúrou: Vzory právnych podaní podľa zákona o rodine*. 1. vyd. Bratislava: Nová Práca, 2005, s. 62. ISBN 80-88929-70-9.

letého. Je nepochybné, že v prípade, ak by daná podmienka v zákone absentovala a pestún by mal trvalý pobyt na území iného štátu než je Slovenská republika a aj by sa reálne na tejto adrese zdržiaval, tak by došlo k obrovskému zásahu do zaužívaného spôsobu života u maloletého, pričom by bolo dieťa vytrhnuté zo svojho prirodzeného prostredia, bolo by výrazne ovplyvnené tiež jazykovou bariérou a jeho aklimatizovanie sa na nové prostredie by bolo oveľa ťažšie dosiahnuteľné.

K uvádzaným skutočnostiam považujeme za vhodné doplniť, že presunutie dieťaťa do cudziny by aj naďalej znamenalo podstatnú otázku, ktorej zodpovedanie stále (aj v prípade, že je maloleté dieťa zverené do pestúnskej starostlivosti a jeho biologickí rodičia žijú) spadá do rodičovských práv a povinností, pričom pestún nie je oprávnený o takejto otázke rozhodovať.

Spôsobilosť na právne úkony považujeme za imanentnú súčasť akéhosi „balíka“ predpokladov, ktoré musí pestún splňať, nakoľko bez splnenia tohto predpokladu by *de facto* stratil inštitút pestúnstva svoj základný cieľ a zmysel, a preto nepovažujeme za potrebné sa k danej podmienke bližšie vyjadrovať.

Tretia podmienka, ktorej splnenie zákon ukladá, sú osobnostné a morálne predpoklady pestúna. Nemožno rozporovať, že osoba pestúna (súdiac už zo zaužívaného druhotného pomenovania pestúna – „profesionálny rodič“) má byť príkladným profesionálnym rodičom, pri ktorom nie sú čo i len najmenšie pochybnosti o jeho spôsobilosti na riadnu výchovu dieťaťa. Samozrejme, legislatíva vyslovene nedefinuje pojmy morálky, slušnosti a cti, avšak je zrejmé, že by malo ísť o takú osobu, ktorá je nielen pre maloletého, ale aj pre svoje široké okolie vzorom, s poukázaním na jej príkladný spôsob vedenia života, charakterové vlastnosti a vystupovanie voči svojmu okoliu.

Okrem skutočnosti, že súd a orgán sociálnoprávnej ochrany detí podrobne skúmajú predpoklady pre riadny výkon rodičovských práv a povinností u osoby pestúna, skúmajú tiež vhodnosť osôb žijúcich v spoločnej domácnosti s pestúnom. Hoci niektorí autori považujú túto podmienku a takéto preverovanie fakticky odlišných osôb od osoby pestúna za zbytočné a nehospodárne, tak my nepriame stanovenie tejto odvodenej podmienky vítame. Totiž, aj tieto osoby sú osoby, ktoré vplývajú na vývoj a vývin maloletého, ktorý je do danej rodiny zverený pestúnskou starostlivosťou.

3 Ústavná starostlivosť

Zákon o rodine upravuje v sekcii náhradnej starostlivosti okrem uvedenej pestúnskej starostlivosti a náhradnej osobnej starostlivosti aj v poradí tretiu formu náhradnej starostlivosti – ústavnú starostlivosť.

Domnievame sa, že nie náhodou je práve ústavná starostlivosť v akomsi pomyselnom „rebríčku“ druhov náhradných starostlivostí na poslednom mieste. Analogicky možno zo Zákona o rodine odvodiť, že ústavná starostlivosť má len akýsi subsidiárny charakter popri zvyšných dvoch typoch ústavných starostlivostí a vyznačuje sa práve tým, že sa použije len v krajnom prípade, keď nemožno uplatniť prvé dve formy náhradných starostlivostí.

Je nutné si uvedomiť, že v prípade nariadenia ústavnej starostlivosti ide o mimoriadne razantný zásah do života maloletého dieťaťa, kedy, na rozdiel od prvých dvoch foriem, je v uvedenom prípade maloletý umiestnený mimo zaužívaný model rodiny.

V porovnaní s náhradnou osobnou starostlivosťou a pestúnskou starostlivosťou je ústavná starostlivosť špecifická aj v tom smere, že ju je možné stanoviť v dvoch rôznych prípadoch, a teda nielen v prípade, ak biologickí rodičia nevykonávajú,³⁰ respektíve nemôžu vykonávať svoje rodičovské práva a povinnosti.³¹ Ústavná starostlivosť nesie v sebe špecifikum spočívajúce v skutočnosti, že ju môže súd nariadiť i ako formu sankčného (výchovného) opatrenia v prípade, ak v značnej miere zlyháva výchova a správanie sa maloletého dieťaťa. Pretavené do bežnej reči, ide o prípad, keď sme sa v detstve viacerí stretávali s pohrozením „ak sa nebudeš slušne správať, pôjdeš do domova.“

3.1 Nariadenie ústavnej starostlivosti ako sankčný prostriedok

„V prípade určenia ústavnej starostlivosti ako výchovného opatrenia nemôže súd uprednostniť náhradnú osobnú starostlivosť alebo pestúnsku starostlivosť, pretože tie sú určené na naplnenie úplne iného cieľa a nevedli by k náprave sledovanej výchovným opatrením.“³² Ústavnú starostlivosť

³⁰ Bližšie pozri ILLÁŠOVÁ, M. *Zákon o rodine s dôvodovou správou, komentárom a judikatúrou: Vzory právnych podaní podľa zákona o rodine*. 1. vyd. Bratislava: Nová Práca, 2005, s. 30. ISBN 80-88929-70-9.

³¹ Bližšie pozri CIRÁK, J., B. PAVELKOVÁ a M. ŠTEVČEK. *Rodinné právo*. 2. vyd. Šamorín: Heuréka, 2008, s. 96. ISBN 978-80-89122-47-9.

³² Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 325. ISBN 978-80-7400-359-2.

ako sankčný prostriedok súd uplatňuje v prípade, ak je potrebné maloleťmu uložiť druh výchovného opatrenia, ak je výchova maloletého vážnym spôsobom ohrozená a iné dostupné prostriedky nesplnili účel požadovanej nápravy.³³

Pri nariadení ústavnej starostlivosti so sankčným charakterom je potrebné veľmi podrobne skúmať, či sú reálne dané dôvody spĺňajúce zákonom predpokladané dôvody, a teda, že u maloletého je skutočne vážnym spôsobom narušená alebo ohrozená jeho výchova.

O narušení či ohrození výchovy maloletého možno hovoriť v prípadoch, kedy je u maloletého badateľný výrazný morálny úpadok spočívajúci v rôznych nežiaducich prejavoch správania. Vychádzajúc z našej praxe ide o prípady permanentného záškoláctva, vedenia predčasného sexuálneho života, požívania psychotropných či omamných látok, pričom musí ísť o úpadok v takej intenzite, že je možné dôvodne predpokladať, že v prípade nezasiahnutia štátnym orgánom do výchovy dieťaťa by morálny úpadok minimálne pretrvával aj v dospelom živote dieťaťa, v horšom prípade by sa ešte viac časom prehľboval. Inak povedané, ide o prípady, kedy si biologickí rodičia nevedia dať so svojimi deťmi „rady“.

Predtým, ako súd pristúpi k nariadeniu takéhoto výchovného opatrenia, je povinný riadiť sa zásadou primeranosti a nevyhnutnosti, s tým, že je povinný využiť všetky dostupné výchovné opatrenia, ktoré predstavujú menej invazívny zásah do života maloletého, a v konečnom dôsledku i do života celej rodiny, v ktorej maloleté dieťa žije. Súd je preto povinný predtým, ako pristúpi k predmetnému výchovnému opatreniu, podrobne skúmať, či v prípade konkrétneho maloletého nejde len o dočasný charakter narušenia výchovy. V prípade, ak maloletý bol predtým vzorným žiakom a bezproblémovým dieťaťom a začne náhle vykazovať znaky narušenej výchovy, je v prvom rade nutné osloviť školské zariadenie, ktoré dieťa navštevuje, prípadne orgán sociálnoprávnej ochrany detí.

Dôležitým aspektom v danom prípade je tiež skúmanie a hodnotenie postoja biologických rodičov maloletého, ktorí v niektorých prípadoch sami požiadajú o udelenie takejto formy výchovného opatrenia, nakoľko sú bezradní a nevedia si dať s výchovou dieťaťa rady. I v tomto prípade je súd povinný akceptovať zásadu pozitívneho záväzku štátu, a preto nikdy nemožno považovať za narušenie či ohrozenie výchovy maloletého na-

³³ Blížšie pozri CIRÁK, J., B. PAVELKOVÁ a M. ŠTEVČEK. *Rodinné právo*. 2. vyd. Šamorín: Heuréka, 2008, s. 101. ISBN 978-80-89122-47-9.

príklad riadne nezaodenie dieťaťa či riadne nevytvorenie materiálnych podmienok pre maloletého.

V oboch prípadoch nariadenia ústavnej starostlivosti je potrebné mať na zreteli, že ide o inštitút, ktorý sa vyznačuje práve dočasným charakterom. *„Zverenie do verejnej starostlivosti musí byť považované za dočasné opatrenie v súlade s konečným cieľom, ktorým je zvyčajne obnovenie spojenia biologického rodiča s dieťaťom.“*³⁴

3.2 Ústavná starostlivosť bez sankčného charakteru

Ako sme už načrtli, ústavná starostlivosť zastáva popri ostatných dvoch formách náhradnej starostlivosti len subsidiárne miesto. A teda predtým, než súd pristúpi k nariadeniu ústavnej formy starostlivosti, musí náležite skúmať, či nemožno uložiť v poradí prvú alebo druhú formu náhradnej starostlivosti.

V prípade, ak maloletého nie je možné zveriť do náhradnej osobnej starostlivosti inej fyzickej osobe odlišnej od osoby rodiča alebo do rúk pestúna, až vtedy môže pristúpiť k umiestneniu maloletého do presne určeného zariadenia.

Na rozdiel od nariadenia ústavnej formy starostlivosti ako formy výchovného opatrenia, v predmetnom prípade sa maloletý umiestňuje do takýchto zariadení v rovnakých prípadoch, ako je tomu v ostatných dvoch formách, teda vtedy, pokiaľ rodičia nemôžu, respektíve nevykonávajú svoje rodičovské práva a povinnosti. Nakoľko sme sa už otázky subjektívnej nemožnosti (založenej na slobodnej voľbe rodiča) využívať či nevyužívania svojich rodičovských práv a povinností venovali, v tejto časti upriamime našu pozornosť na prípady, kedy rodičia v zmysle objektívnych skutočností nemôžu, respektíve nie sú schopní vykonávať svoje rodičovské práva a povinnosti.

V načrtnutom prípade ide o situácie hodné osobitného zreteľa, kedy je vážne ohrozená riadna výchova maloletého dieťaťa vyplývajúca z nepredvídateľných životných situácií, ako sú napríklad dlhodobá hospitalizácia rodičov či nástup rodičov do ústavu na výkon trestu odňatia slobody.³⁵ V takomto prípade je vhodné posudzovať i prípadné vydanie neod-

³⁴ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 330. ISBN 978-80-7400-359-2.

³⁵ Bližšie pozri VESELÁ, R., K. SCHELLE, M. HRUŠÁKOVÁ, J. PADRNOS a D. ŠTEFANCOVÁ. *Rodina a rodinné právo: Historie, súčasnosť a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, s. 106. ISBN 80-86432-48-3.

kladného opatrenia, ktoré je spôsobilé zabezpečiť okamžitú náhradnú starostlivosť maloletému, ktorý sa prakticky „zo dňa na deň“ ocitne bez akejkolvek starostlivosti. Pochopiteľne, neodkladné opatrenie sa vydáva najmä v prípadoch, kedy do úvahy prichádza zverenie maloletého do náhradnej osobnej starostlivosti spravidla fyzickej osobe, ktorá je v príbuzenskom vzťahu k maloletému.

Na záver môžeme zdôrazniť, že, podľa nášho názoru, je na jednej strane pozitívom, že vôbec existuje zariadenie, ktoré je spôsobilé poskytnúť maloletým, ktorí ostanú „napospas osudu“, útočisko či provizórny domov, no na druhej strane si plne uvedomujeme obrovský zásah do života maloletého v prípade pristúpenia k voľbe ústavnej starostlivosti. Preto je nevyhnutné, aby súd tak, ako mu to ukladá aj Zákon o rodine, pravidelne monitoroval situáciu maloletého, ktorý je umiestnený v takomto zariadení, a pravidelne tiež posudzoval eventuálnu možnosť skončenia takéhoto umiestnenia maloletého v zariadení, prípadne posudzoval možnosť zaradenia maloletého do jednej z dvoch miernejších foriem náhradnej starostlivosti.

Záver

Problematiku maloletých možno bezpochyby považovať za problematiku, ku aplikácii ktorej je v praxi žiaduce pristupovať mimoriadne citlivo a opatrne. Je potrebné si uvedomiť, že maloleté osoby sú závislé na rozhodovaní plnoletých osôb, ktorých rozhodnutia priamo ovplyvňujú ich, či už súčasný, alebo budúci osud.

Hoci by život osôb v detskom veku mal byť sprevádzaný prevažne pozitívnymi vnemami a zážitkami, ktoré dieťa prežíva v kruhu svojich najbližších, v živote sa nevyhneme ani situáciám, ktoré, žiaľ, nepredstavujú pre deti šťastné osudy, a rovnako nie každému dieťaťu je dopriate vyrastať v starostlivosti svojich biologických rodičov. Nakoľko ide o osoby, ktoré nedokážu v situáciách, kedy je potrebné pristúpiť k ich zvereniu do náhradnej starostlivosti, rozhodovať o svojom osude samé, je nutné využívať inštitúty náhradnej starostlivosti.

S poukázaním na našu prax v oblasti rodinného práva sa mnohokrát stretávame s aplikačnými problémami, hoci zákon upravuje problematiku zastúpenia maloletých obsahovo pomerne rozsiahlo. Zásadný problém, ktorý považujeme dlhodobo za kľúčový, spočíva, podľa nášho názoru, v skutočnosti, že samotný proces zverenia maloletých osôb do ná-

hradnej starostlivosti je vo väčšine prípadov veľmi zdĺhavý a v niektorých prípadoch, často bez náležitého opodstatnenia, neprimerane dlhý.

Aj napriek tomu, že sme sa v predložennom príspevku nevenovali náhradnej osobnej starostlivosti, tak práve konania spojené so zverením maloletých osôb do náhradnej osobnej starostlivosti považujeme za neadekvátne zdĺhavé v porovnaní s ostatnými konaniami súvisiacimi so zverením maloletých do odlišnej náhradnej starostlivosti. Domnievame sa, že zákonodarca, ako aj súd by mali mať na zreteli, že v uvedených prípadoch ide o zverovanie maloletého dieťaťa do starostlivosti osobe, ktorá v prevažnej miere pochádza z rodinného prostredia maloletého, ktorá je maloletému dobre známa a pri ktorej sa predpokladá,³⁶ že zverenie do jej starostlivosti bude tou najlepšou formou pre maloletého. Naopak, zaužívaná prax mnohokrát pri preverovaní vhodnosti takejto osoby hraničí až so šikanou, čo považujeme za kľúčový problém v konaniach súvisiacich s náhradnou osobnou starostlivosťou v porovnaní s konaniami pri ostatných dvoch formách náhradnej starostlivosti.

Zoznam bibliografických odkazov

- BÁNOS, R. a M. KOŠÚTOVÁ. *Zákon o rodine: Veľký komentár*. 2. aktualiz. vyd. Žilina: Eurokódex, 2020. 492 s. ISBN 978-80-8155-092-8.
- Case of Rieme v. Sweden* [1992-04-22]. Judgement of the European Court of Human Rights, 1992, Application No. 12366/86.
- CIRÁK, J., B. PAVELKOVÁ a M. ŠTEVČEK. *Rodinné právo*. 2. vyd. Šamorín: Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.
- ILLÁŠOVÁ, M. *Zákon o rodine s dôvodovou správou, komentárom a judikatúrou: Vzory právnych podaní podľa zákona o rodine*. 1. vyd. Bratislava: Nová Práca, 2005. 526 s. ISBN 80-88929-70-9.
- JURČOVÁ, M., B. PAVELKOVÁ, Z. NEVOLNÁ, A. OLŠOVSKÁ a R. SMYČKOVÁ. *Zastúpenie v súkromnom práve*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 256 s. ISBN 978-80-7400-420-9.
- MURÁNSKA, J., D. GANDŽALOVÁ a J. TAKÁČ. *Základy rodinného práva: Rodičia a deti – výživné*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum, 2019. 151 s. ISBN 978-80-557-1622-0.

³⁶ Bližšie pozri PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 25. ISBN 978-80-7400-359-2.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 18. 10. 2006, sp. zn. PL. ÚS 14/05-48.

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011. 640 s. ISBN 978-80-7400-359-2.

PAVELKOVÁ, B. *Zákon o rodine: Komentár*. 3. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2019. 660 s. ISBN 978-80-89603-72-5.

Stanovisko Nejvyššího soudu České socialistické republiky zo dňa 23. 2. 1975, sp. zn. Cpjf 117/75; R 29/1975.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 11. 5. 2011, sp. zn. 6 Cdo 61/2011.

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

VESELÁ, R., K. SCHELLE, M. HRUŠÁKOVÁ, J. PADRNOS a D. ŠTEFANCOVÁ. *Rodina a rodinné právo: Historie, současnost a perspektivy*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 262 s. ISBN 80-86432-48-3.

Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

JUDr. Júlia Floreková

Právnická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20
974 01 Banská Bystrica
Slovenská republika
florekova.julia@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-2429-9137>

Mgr. Sára Tarnociová

Právnická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Komenského 20

974 01 Banská Bystrica

Slovenská republika

farnociova.sara@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-0945-1989>